

УДК: 330.3

Ірина ПЕРИТ

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Проаналізовано основні проблеми, перспективи та аспекти державного регулювання розвитку малого бізнесу серед домогосподарств. Розглянуто шляхи позитивного впливу на доходність приватних підприємців з боку органів державної влади. Акцентовано увагу на необхідності зниження податкового навантаження на суб'єкти малого бізнесу. Розроблено пропозиції щодо підвищення ефективності діючих методів державного регулювання підприємницької діяльності домогосподарств в Україні.

Ключові слова: домогосподарство, підприємець, дохід, підприємницька діяльність, державне регулювання.

Ірина Перит

Государственная регуляция предпринимательской деятельности домохозяйств в Украине

Проанализированы основные проблемы, перспективы и аспекты государственного регулирования развития малого бизнеса среди домохозяйств. Рассмотрены пути положительного влияния на доходность частных предпринимателей со стороны органов государственной власти. Акцентируется внимание на необходимости снижения налоговой нагрузки на субъекты малого бизнеса. Разработаны предложения по повышению эффективности действующих методов государственного регулирования предпринимательской деятельности домохозяйств в Украине.

Ключевые слова: домохозяйство, предприниматель, доход, предпринимательская деятельность, государственное регулирование.

Iryna Peryt

State regulations of entrepreneurship of household business in Ukraine

Under the influence of economic transformations, private entrepreneurs found themselves in new conditions of managements, that's why the state authorities should make up effective conceptions to support household business taking into consideration the peculiarities of the market. However, nowadays the state's politics as for the activity of private sector isn't efficient enough and needs a lot of changes and amendments concerning modern economic processes and political situation.

The object of the research is a scientific use of the world experience to support and develop entrepreneurship in the Ukrainian realities, to work out the suggestions how to improve effectiveness of entrepreneurship with the help of state regulations in Ukraine.

Research methods. Methodological bases of this article are the following aspects: theoretical summing up of the world and Ukrainian financial study, scientific literature, theoretical and practical work of foreign and Ukrainian scientists in the branch of economics and finances.

Chief results of the research. The article deals with the main problems, prospects, aspects and influence of the state regulations on the development of business among households. It is also emphasized that it's necessary to decrease taxes for individual small business (it is 50 per cent now). New suggestions on how to improve effectiveness of running methods of state regulations of household business and those directed on modern conditions of economics in Ukraine are worked out.

Conclusion. Increase of economic activity of private entrepreneurs is possible (available) according to the following circumstances: creation of encouraging conditions for the development of taxes administration, simplification of getting a license, a real financial and credit support of the development of small and ordinary business, supply of the appropriate protection of private business, etc.

Key words: household business (householding), entrepreneur, profit, entrepreneurship, state regulation.

JEL Classification: D 10, P 460.

Домогосподарству як суб'єкту економіки належить провідна роль в економічній системі держави. Під впливом економічних трансформацій приватні підприємці опинилися в нових умовах господарювання, тому державні органи влади повинні будувати ефективні концепції підтримки бізнесу домогосподарств з урахуванням особливостей ринку.

Державні органи на різних рівнях впливають на підприємницьку діяльність домогосподарств, тому результати її здійснення залежать від держави, яка встановлює "правила гри" на ринку, у межах якої суб'єкти підприємництва мають певну свободу. Такі правила різняться за ступенем обмеження підприємництва. Україна здійснює різні форми впливу на суб'єктів підприємницької діяльності, від оподаткування до ціноутворення. Державне регулювання створює те середовище, у якому діють підприємці, забезпечуючи захист права власності, виконання договірних зобов'язань, що є суттєвим для діяльності підприємців. Однак

сьогодні політика держави щодо діяльності приватного сектору є не достатньо ефективною та потребує змін і доповнень з точки зору сучасних економічних процесів та політичної ситуації.

Вирішенню сучасних питань удосконалення державного регулювання підприємницької діяльності домогосподарств присвятили свої роботи: Г. Азаренков, М. Білик, Л. Гаєвська, А. Загородній, І. Зятковський, Т. Кізима, О. Кравчук, О. Крупчан, Г. Паршн, В. Сизоненко, Н. Тягунова, І. Юрко та ін.

Метою дослідження є наукове адаптування до українських реалій світового досвіду підтримки і розвитку підприємництва, а також розробка пропозицій щодо підвищення ефективності державного регулювання підприємницької діяльності домогосподарств в Україні.

В Україні основними представниками підприємницького сектору економіки є домогосподарства – приватні підприємці, найбільш поширеною сферою діяльності яких є торгівельний бізнес. Торгова орієнтація

домогосподарств не випадкова, адже саме у цій сфері граничний розмір стартового капіталу для початку власної справи значно нижчий, ніж в інших галузях. Однак, з іншого боку, саме у торгівельній сфері спостерігається найвищий рівень тіньової діяльності, тому державна регуляторна політика, передусім, повинна орієнтуватися на врегулювання торгівельних відносин [1, 57].

Специфіка регулювання з боку держави розвитку діяльності домогосподарств у бізнесовій сфері залежить від типу економічної системи та ролі у ній адміністративного апарату. Відповідно до цього можна зробити висновок, що держава може бути:

- перешкодою для розвитку підприємництва – у випадку здійснення неефективної політики;
- пасивним спостерігачем – у випадку бездіяльності;
- ініціатором розвитку підприємництва – у випадку активної державної підтримки приватних підприємств [2, 97].

Державна підтримка підприємництва буває двох типів: пряма; непряма.

Видами прямого регулювання розвитку бізнесу домогосподарств можна визначити наступні:

- підтримка підприємств, яким загрожує банкрутство, надання субсидій;
- цінова політика;
- сприяння розвитку конкурентоспроможного середовища;
- внесення змін у законодавчу базу;
- надання податкових пільг;
- кредитна політика;
- координація діяльності спілок та асоціацій підприємств [2, 98].

До непрямих методів можна віднести фіскальні, інвестиційні, інноваційні.

Державне регулювання підприємницької діяльності домогосподарств – це форма законодавчого впливу на підприємницьку діяльність домогосподарств, заснована на

застосуванні правил та процедур, спрямованих на забезпечення належних умов для господарювання економічних одиниць, які передбачають застосування правових заходів у разі їх порушення. Воно необхідне як додатковий механізм до системи саморегулювання ринку, спрямований на коригування економічної поведінки в інтересах суспільства.

Господарський кодекс України визначає основні принципи державного регулювання підприємництва. Відповідно до статті 12 Господарського кодексу України для реалізації програм економічного розвитку держава застосовує різноманітні засоби та механізми регулювання підприємницької діяльності. Також його положення та положення інших законодавчих актів регулюють умови, обсяги та порядок застосування окремих моментів регуляторної політики [3].

Принципами державної політики регулювання підприємницької діяльності домогосподарств мають бути: доцільність, адекватність, ефективність, збалансованість, передбачуваність, прозорість, врахування думки підприємств.

Однією із проблем державного регулювання підприємницької діяльності домогосподарств є недовіра підприємств до дієвості урядових програм, а також незнання про них взагалі чи недостатня поінформованість щодо їх сутності.

Останнім часом державні органи вели політику, спрямовану не на спрощення та здешевлення процедур нагляду та контролю за звітністю для приватних підприємств, а на рівність всіх правил для малого підприємництва та великого бізнесу, що суперечить усім теоретичним положенням правильності проведення регулятивної політики. Внаслідок цього у 2010–2011 рр. пройшли масові протести українських підприємств проти владних дій, які створили

низку проблем у підприємницькому середовищі. Ними стали концентрація зусиль приватних підприємців лише на поточних проблемах та неспроможність на майбутнє моделювати концепції поведінки.

До проблем ведення бізнесу домогосподарствами належать:

- висока вартість позичкових коштів, нерозвиненість фінансового ринку;
- недостатня державна підтримка малого підприємництва, особливо у сільській місцевості;
- ускладнений доступ підприємців до інформації про регуляторні вимоги та наявні ресурси, які можна залучити для розвитку бізнесу, відомостей про наявні земельні ділянки, приміщення та обладнання, про проведення конкурсів;
- незбалансованість інтересів у відносинах між підприємцями, які здійснюють торгівлю на ринках та адміністраціями цих ринків;
- обмеженість інформаційного та консультативного ресурсу;
- недосконалість системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для підприємницької діяльності;
- надмірне втручання органів державної влади у діяльність суб'єктів господарювання;
- інфраструктура, кадрова мережа підтримки малого підприємництва не повністю відповідає його потребам;
- незначна фінансова підтримка приватних підприємців;
- нестабільне політичне середовище;
- корупція у державних органах;
- “проплачена” конкуренція;
- не в повному обсязі удосконалена система єдиного державного реєстру [4, 21].

Відтак, спираючись на результати проведеного нами анкетного опитування серед домогосподарств - приватних підприємців,

можна зробити висновок, що найвагомішими перешкодами на шляху ведення бізнесу є:

- високий розмір єдиного соціального внеску та ПДВ, що змушує деяких приватних підприємців йти в “тінь”, вагоме навантаження якого на бізнес відзначили 40% опитаних підприємців;
- відсутність ефективного кредитування приватного бізнесу – відзначили 25% респондентів;
- невпевненість домогосподарств у стабільності умов ведення бізнесу – відзначили 18% опитаних;

Поза увагою урядовців залишилися такі напрямки, як підтримка й розвиток інноваційної складової в роботі малого бізнесу в таких сферах, що не вимагають значних фінансових ресурсів, є гнучкими та опираються на значний науковий потенціал [5, 297].

На сьогодні позитивною характеристикою державної підтримки приватних підприємців є дієвий механізм подання фінансової звітності в електронному вигляді. Запроваджена система дозволяє за лічені хвилини формувати фінансову звітність та відправляти її до державних органів, натиснувши при цьому лише кілька клавіш. При використанні такої системи використовується електронний цифровий підпис, звичай, директора та головного бухгалтера. Використовуючи електронну звітність, підприємець економить час на поїздки до державних органів та черги при паперовій подачі звітів, натомість значно більше часу витрачає на ведення власного бізнесу та підвищення його прибутковості. Запровадження електронного документообігу у майбутньому сприятиме вирішенню основного стратегічного завдання національної системи державної реєстрації приватних підприємців – запровадження електронної реєстрації на базі найсучасніших інформаційних технологій, забезпечення високого рівня прозорості відносин у сфері госпо-

дарювання, а також можливості дієвого контролю за цими відносинами на предмет попередження та виявлення фактів використання підприємцями тіньових операцій.

Відтак, з метою спрощення бізнесових відносин, пропонуємо запровадити повністю електронний документообіг між суб'єктами підприємницької діяльності. Загалом сьогодні перші напрацювання у цьому напрямку вже зроблено, однак така організація роботи потребує продуманих кроків з боку держави. Наприклад, приватні підприємці не будуть витрачати час на друк та відправку видаткових накладних, актів виконаних робіт та рахунків, а через електронну систему будуть відправляти документи з накладеними електронними цифровими підписами відповідальних осіб. Вони слугуватимуть альтернативою паперового підтвердження легітимності операцій та забезпечать миттєве його отримання покупцем. З іншого боку, значно спростяться перевірки приватних підприємців податковими органами, які будуть проходити в безвізному режимі з повним оглядом звітної документації. Сьогодні зроблено перший крок щодо реалізації цього проекту, адже з 1 січня 2015 року обмін усіма без винятку податковими накладними та розрахунками-коригувань до них відбувається виключно через систему електронного документообігу.

Важливий вплив на прибутковість бізнесу домогосподарств має податок на додану вартість, який становить левову частку відрахувань з місячного доходу у бюджет. Відтак, пропонуємо зменшення ставки ПДВ до позначки 15–16% та водночас зменшення переліку звільнених від оподаткування операцій. До того ж, саме при його декларуванні використовується найбільша кількість фіктивних операцій та схем ухилення від оподаткування.

Також слід відмітити парадокс, що в Україні, на відміну від інших країн світу, через відсутність реального контролю до-

хідності фізичних осіб-підприємців пріоритетною є проблема так званої “конвертації” – тобто переведення в готівку реальних безготівкових коштів. В розвинутих країнах особа, яка не може підтвердити легальність своїх підприємницьких доходів, обвинувачується в несплаті податків та легалізації “брудних” коштів. В Україні ж спостерігається явище, коли приватні підприємці з рівнем власного доходу до 5000 грн. мають у власності авто по 50 тис. дол. США та дачі по 200 тис. дол. США [6, 30].

Для реалізації стратегії державної підтримки підприємництва серед домогосподарств пропонуємо наступні кроки:

- зменшення рівня податкового навантаження на домогосподарства, який на сьогодні становить близько 50%. Підприємцю краще сплачувати менші розміри податків, ніж знаходити способи ухилення від високих;
- лібералізацію фінансових ринків, в тому числі валютного, з метою недопущення завищення курсу валют, що згубно впливає на окремі категорії на вітчизняних бізнесменів [7, 74];
- постійний моніторинг стану розвитку підприємництва;
- створення сприятливого інвестиційного клімату для інвестування у малий бізнес;
- забезпечення умов для надання субсидій та пільгових кредитів домогосподарствам - приватним підприємцям;
- пріоритет державної підтримки приватних підприємців повинен, насамперед, надаватися тим суб'єктам господарювання, які максимально ефективно використовують наявні на території ресурси, забезпечують стабільність економічної ситуації, забезпечують зайнятість населення з урахуванням ситуації на ринку праці;
- сприяння системі підготовки висококваліфікованих кадрів для роботи у сфері підприємництва, включаючи стажування за кордоном [8, 6];

– оцінювання стану розвитку суб'єктів підприємництва на території регіону й розроблення заходів щодо його розвитку на пільгових умовах у менш розвинених районах [9, 74];

– проведення соціальних опитувань підприємців з питань оцінювання інвестиційного клімату, інформування підприємців про позитивний закордонний досвід функціонування малих підприємств через спеціальні сайти інтернету або газети, радіо чи телебачення, активізація сприяння підприємцям у можливості отримання стажування за кордоном;

– продовження практики надання консультаційних послуг для суб'єктів підприємницької діяльності та широких верств населення у сільських населених пунктах та у малих містах шляхом проведення “круглих столів”, нарад, семінарів та консультацій;

– створення бізнес-парків, технологічних інкубаторів, фондів підтримки інноваційного підприємництва за участю регіональних центрів інноваційного розвитку;

– здійснення ефективного контролю держави за безумовним дотриманням посадовими особами органів державної влади та органів місцевого самоврядування вимог національного законодавства про регуляторну політику.

До першочергових заходів державного регулювання підприємницької діяльності домогосподарств, за результатами анкетування серед фізичних осіб – приватних підприємців, відносимо:

– запровадження обґрунтованих податкових пільг з ПДВ та податку на прибуток для вітчизняних підприємців, особливо тих, які працюють у сфері виробництва – важливість відзначили 58% опитаних приватних підприємців;

– зменшення розміру єдиного соціального внеску з фонду оплати праці та розробка більш обґрунтованих критеріїв для

надання пільгових умов оподаткування ним для приватних підприємців, що дозволить легалізувати заробітну плату “у конвертах”.

– зменшення відсотка утримання податку на доходи фізичних осіб та податку на додану вартість на 4–5% від реально діючих ставок – акцентували увагу 15% опитаних приватних підприємців;

– створення ефективної моделі розвитку регіональної інфраструктури малого бізнесу, яка буде забезпечувати інформаційні, консультативні та навчальні послуги – важливість відзначили 12% опитаних приватних підприємців.

Варто зауважити, що найрозвиненіші країни світу пріоритетним напрямком політики розвитку малого підприємництва вважають інтеграцію малого і великого бізнесу, що досягається шляхом запровадження субконтрактних угод, лізингових схем, франчайзингу, спільного виконання науково-технічних програм та розробок тощо. Індустріальні та постіндустріальні країни-лідери “другого ешелону” (Бельгія, Нідерланди, Швеція, Фінляндія, Норвегія, Ірландія, Тайвань, Сінгапур, Малайзія, Південна Корея) реалізують стратегію, яка передбачає максимальне використання переваг малого підприємництва та утримання нормативних параметрів розвитку малого бізнесу в структурі економіки. Країни, що обрали стратегію “наздоганяючого економічного розвитку”, впроваджують стратегії форсованого розвитку підприємств малої економіки. Проте суттєве відставання показників економічного розвитку в цих країнах зумовлює тенденцію до пріоритетності невиробничого сектору як сфери початкового етапу в розвитку малого підприємництва [10, 32].

Важливим чинником при веденні власного бізнесу є партнерські зв'язки із постачальниками, посередниками та іншими зацікавленими особами, які забезпечують реалізацію бізнесового проекту з мінімаль-

ними затратами та максимальною дохідністю. З цією метою у США та країнах Західної Європи приватні підприємці об'єднуються в кооперативи. Вони найбільш поширені у сільськогосподарському секторі економіки – це переробні, сервісні, заготівельні та збутові кооперативи. Їх дохід формується із надходжень від діяльності після покриття усіх витрат.

Вважаємо, що такий іноземний досвід ефективно може працювати і на теренах нашої держави. Вітчизняні виробники сільськогосподарської продукції можуть об'єднуватися в кооперативи відповідно до їх профілю роботи. Прикладом може стати об'єднання домогосподарств - приватних підприємців, які займаються вирощуванням сільськогосподарських культур, наданням транспортних послуг, посередницьких та збутових послуг. Така співпраця забезпечить якісний і вчасний обробіток земель, доставку готової продукції та її реалізацію. В результаті цього кожен член кооперативу отримує дохід з мінімальними витратами.

Отже, зростання економічної активності приватних підприємств можливе лише за умови створення сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності шляхом удосконалення адміністрування податків та зборів, спрощення дозвільних процедур, реальної фінансово-кредитної підтримки розвитку малого й середнього бізнесу, забезпечення належного захисту приватної власності (особливо невеликої вартості) тощо.

Реалізація заходів і програм підтримки малого підприємництва серед домогосподарств надасть можливість мінімізувати негативний вплив світової фінансової кризи на економіку країни та створити сприятливі умови для підтримки і розвитку бізнесу приватних підприємців, підвищити його внесок у забезпечення зайнятості населення, а також у зростання конкурентоспроможності

економіки на основі активізації інвестиційно-інноваційних процесів.

Незважаючи на певні негаразди, що спостерігаються сьогодні в цій сфері, вважаємо, що підприємницька діяльність домогосподарств має значний потенціал щодо свого розвитку в Україні. За умов послідовного вдосконалення механізмів державного регулювання, підвищення рівня менеджменту й професійності ведення підприємницької діяльності цей потенціал може бути впроваджений у реалію, що підтверджує досвід економічно розвинених країн світу. Тому актуальними для України є напрацювання наукових рекомендацій щодо посилення впливу держави й органів місцевого самоврядування на якість підготовки фахівців із підприємницької діяльності за світовими стандартами.

Безумовно, з розвитком економічних відносин в Україні роль домогосподарств у підприємницькому просторі підвищуватиметься. З виходом економіки на новий рівень збільшаться доходи домогосподарств, як однієї з ключових ланок економічної системи, зросте довіра до України з боку іноземних кредиторів та інвесторів. Все це сприятиме прискоренню розвитку України і швидшому входженню її у європейський та світовий простір.

Література

1. Азизов Э.А. Основные направления развития предпринимательской деятельности в современных экономических условиях / Э.А. Азизов // *Інвестиції: практика та досвід*. – 2012. – № 14. – С. 57–58.
2. Крупчан О. Удосконалення державного регулювання підприємницької діяльності на сучасному етапі / О. Крупчан // *Вісник Академії правових наук України*. – 2011. – № 4 (67). – С. 94–104.
3. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
4. Брижатию В.В. Фінансово-інвестиційні ризики підприємницької діяльності в Україні :

автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук : спец. 08.01.01 "Економічна теорія" / Вячеслав Володимирович Брижатиї. – Дніпропетровськ : ДУЕІП, 2005. – С. 21–22.

5. Гаєвська Л.М. Розвиток малого підприємництва в контексті державної регуляторної політики / Л.М. Гаєвська // Інноваційна економіка. – 2012. – № 6. – С. 294–298.

6. Леонов С.В. Методичні аспекти реалізації інтеграції податкової політики України до європейських стандартів / С.В. Леонов, Д.В. Веремчук // Економіка. Фінанси. Право. – 2011. – № 5. – С. 28–31.

7. Банк Р. Безпека підприємницької діяльності як завдання центральних органів виконавчої влади України / Ростислав Банк // Юридична Україна. – 2013. – № 3. – С. 72–78.

8. Чепіжко В. Преференції для ведення бізнесу / В. Чепіжко // Урядовий кур'єр. – 2012. – № 230. – С. 6.

9. Жоравович Д. Проблемні питання визначення підприємницької діяльності в контексті її здійснення фізичною особою / Д. Жоравович // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 11. – С. 72–76.

10. Грицино О.М. Фінансові аспекти організації малого бізнесу в Україні / О.М. Грицино // Економіка та держава. – 2011. – № 6. – С. 32–33.

References

1. Azizov, E.A. (2012). *Osnovnyie napravleniia razvitiia predprinimatielskoi dieiatel'nosti v sovremennykh usloviakh* [Main directions of the development of entrepreneurship in modern economic conditions]. *Investitsii: praktyka ta dosvid – Investment: practice and experience*, 14, 57–58 [in Russian].

2. Krupchan, O. (2011). *Udoskonalennia derzhavnoho rehulivannia pidpriemnytskoi diial'nosti na suchasnomu etapi* [Improvement of state regulations of enteroreneurship on the modern stage]. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy – Herald of the Academy of low of Ukraine*, 4 (67), 94–104 [in Ukrainian].

3. *Hospodars'kyi kodeks Ukrainy* [Household code of Ukraine]. Available at: <http://zakon4rada.gov.ua> [in Ukrainian].

4. Bryzhatyi, V.V. (2005). *Finansovo-investytsiini tyzyky pidpriemnytskoi diial'nosti v Ukraini* [Financial-investing risks of entrepreneurship in Ukraine]: thesis: 08.01.01. Dnipropetrovsk: DUEIP [in Ukrainian].

5. Haiievs'ka, L.M. (2012). *Rozvytok maloho pidpriemnytstva v konteksti derzhavnoii rehulatornoi polityky*. [Development of small business in the context of state regulation polatics]. *Innovatsiina ekonomika – Innovative economics*, 6, 294–298 [in Ukrainian].

6. Leonov, S.V., Veremchuk, D.V. (2011). *Metodychni aspekty realizatsii intehratsii podatkovoi polityky Ukrainy do yevropeis'kykh standartiv* [Methodical aspepts of realization of intergtation of tax politics of Ukraine according to European standards]. *Ekonomika. Finansy. Pravo – Economics. Finances. Law*, 5, 28–31 [in Ukrainian].

7. Bank, R. (2013). *Bezpeka pidpriemnytskoi diial'nosti iak zavdannia tsentral'nykh organiv vykonavchoi vlady Ukrainy* [Safety of entrepreneurship is the task of central executive power of Ukraine]. *Yurydychna Ukraina – Legal Ukraine*, 3, 72–78 [in Ukrainian].

8. Chepizhko, V. (2012). *Preferentsii dl'a vedennia biznesu* [Preferences for running a business]. *Uriadovi kurjer. Governmental express*, 230, 6 [in Ukrainian].

9. Zhoravovych, D. (2012). *Problemnii pytannia vyznachennia pidpriemnytskoi diial'nosti v konteksti yiii zdiisninnia fizuchoiu osoboio* [Problematic issues of the definition of entrepreneurship in the context of its implementation by a physical person]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo – Enterpreneurship, householding and law*, 11, 72–76 [in Ukrainian].

10. Hrytsyno, O.M. (2011). *Finansovi aspekt orhanizatsii maloho biznesu v Ukraini* [Financial aspects of organizing of small business in Ukraine]. *Ekonomika i derzhava – Economics and state*, 6, 32–33 [in Ukrainian].